

POSTANOWIENIE

Dnia 16 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania K. Z.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.

o rentę rodzinną

w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania zakończonego

prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] III Wydziału Pracy

i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 25 marca 2014 r. sygn. akt III AUa [...],

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 16 stycznia 2019 r.,

zażalenia odwołującej się na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 3 lipca 2018 r., sygn. akt III AUa [...],

1. oddała zażalenie;

**2. przyznaje od Skarbu Państwa (Sądu Apelacyjnego w [...])
na rzecz adw. L. M. tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy
prawnej udzielonej z urzędu K. Z. kwotę 120 (sto dwadzieścia)
złotych powiększoną o należną stawkę podatku od towarów
i usług.**

UZASADNIENIE

Prawomocnym wyrokiem z 25 marca 2014 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację K. Z. od wyroku Sądu Okręgowego w T. z 6 czerwca 2013 r. oddalającego odwołanie K. Z. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w T.

z 26 listopada 2012 r., którą organ rentowy odmówił wnioskodawczyni renty rodzinnej po zmarłym w dniu 29 sierpnia 2012 r. mężu W. Z., ponieważ wnioskodawczyni do dnia śmierci męża nie mieszkała z nim i nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego.

W uzasadnieniu swojego wyroku Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, z których wynikało, że odwołująca się w 1985 r. wyjechała do USA, zostawiając dwoje dzieci (córkę i syna) pod opieką ich ojca, nie było jej w Polsce przez ponad 11 lat. Po powrocie do kraju (w 1998 r.) wystąpiła do Sądu Rejonowego w K. z pozwem o zniesienie wspólności majątkowej między małżonkami. Po przeprowadzeniu postępowania, które wykazało, że między małżonkami doszło do rozkładu pożycia, wyrokiem z 24 marca 1999 r., III RC [...], Sąd Rejonowy w K. zniósł z dniem 12 stycznia 1999 r. ustawową wspólność małżeńską K. Z. i W. Z., wynikającą z zawartego przez nich małżeństwa. Po zniesieniu wspólności majątkowej małżonkowie zakupili dla siebie osobne mieszkania – niezależnie od siebie, każdy z własnego majątku – W. Z. w K., gdzie mieszkał aż do śmierci, a odwołująca się w T., dokąd przeprowadziła się w 2000 r. Z uwagi na trwały rozkład pożycia między małżonkami, po dwóch latach od zniesienia wspólności małżeńskiej odwołująca się zaproponowała mężowi rozwód, na co ten nie wyraził zgody, twierdząc, że rozwód nie jest mu potrzebny i nie będzie się rozwodził na stare lata. Cały czas każde z małżonków mieszkało oddzielnie, prowadząc własne gospodarstwo domowe. W. Z. utrzymywał się z wynagrodzenia za pracę i z emerytury, które wpływały na jego konto bankowe, a odwołująca się ze swojej emerytury, która wpływała na jej konto bankowe. Mąż odwołującej się utrzymywał kontakty z dziećmi, którym pomagał finansowo. Kilka razy w roku przyjeżdżał do T., w okresie świąt i wakacji, jeżeli miał urlop i nie jechał do sanatorium. Mieszkał wówczas u odwołującej się. K. Z. z reguły nie odwiedzała męża w K.. W. Z. okazjonalnie pomagał żonie finansowo. Na początku 2011 r. u męża odwołującej się zdiagnozowano nowotwór płuc. Po rozpoznaniu choroby W. Z. sporządził testament, w którym powołał do spadku tylko swoje dzieci. W testamencie tym nie uwzględnił żony. W. Z. zmarł w szpitalu w K.. W okresie hospitalizacji odwołująca się odwiedzała męża w szpitalu. Po śmierci pochowała go na cmentarzu komunalnym w T.. We wniosku

z 15 października 2012 r. o rentę rodzinną, w rubryce dotyczącej istnienia do dnia śmierci współmałżonka wspólności małżeńskiej, odwołująca się ujawniła, że nie zamieszkiwała wspólnie z mężem i nie prowadziła z nim wspólnego gospodarstwa domowego. Sąd Apelacyjny uznał, że w sytuacji, gdy małżeństwo K. Z. i W. Z. od lat trwało jedynie formalnie, małżonkowie mieli własne, odległe ośrodki życiowe, własne źródła utrzymania, każde z nich z osobna wspierało – także finansowo – dorosłe już dzieci, oddzielnie decydowało o swoich sprawach, brak było podstaw, aby uznać, że w chwili śmierci swojego męża wnioskodawczynie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, do której uznania nie są wystarczające „dobre relacje”, choćby nawet były udokumentowane zdjęciami z rodzinnych uroczystości bądź zeznaniami świadków. W świetle takich ustaleń Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że wnioskodawczynie nie spełniła warunku przewidzianego w art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) do przyznania jej prawa do renty rodzinnej po zmarłym mężu W. Z.. Zgodnie z tym przepisem warunkiem przyznania renty rodzinnej jest istnienie między małżonkami do dnia śmierci jednego z nich (w tym przypadku 29 sierpnia 2012 r.) wspólności małżeńskiej. Postanowieniem z dnia 1 kwietnia 2015 r., I UK 365/14, Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej wnioskodawczynie.

K. Z. wniosła 29 września 2017 r. skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z 25 marca 2014 r. Jako podstawę skargi wnioskodawczynie wskazała art. 403 § 2 k.p.c., powołując się na nieuwzględnione dotychczas dowody w postaci listów i dowodów nadania paczek, które będąc w Stanach Zjednoczonych przez lata wysyłała swojemu mężowi, co zdaniem skarżącej dowodzi, że wspólność małżeńska między nią a jej mężem nie zanikła, jak przyjął Sąd Apelacyjny w poprzednim postępowaniu. Skarżąca podała, że w poprzednim postępowaniu nie była w stanie udowodnić nieprawidłowości ustaleń Sądu, gdyż dopiero we wrześniu 2017 r., gdy zajęła się skrupulatnym porządkowaniem rzeczy pochodzących z mieszkania, w którym zamieszkiwał jej mąż, odnalazła w jednym z pudełek plik listów i potwierdzeń nadania paczek, które przez lata wysyłała do męża przebywając

w Stanach Zjednoczonych. Zdaniem skarżącej, dowody te niewątpliwie potwierdzają bliskie i zgodne relacje między małżonkami, mimo dzielącej ich odległości, i gdyby były znane w toku poprzedniego postępowania, realnie wpłynęłyby na treść orzeczenia. Sąd stanął bowiem na stanowisku, że rozłaka, w okresie gdy skarżąca przebywała w Stanach Zjednoczonych, sprawiła, iż po powrocie do kraju w 1998 r. nastąpiło między nimi ustanie pożycia, a co za tym idzie, nie istniała wspólność małżeńska. Tak więc wykrycie nowych dowodów, z których skarżąca nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu, a które mają wpływ na wynik sprawy, uzasadnia złożenie skargi o wznowienie postępowania. Dowody te wykazują bowiem, w opinii skarżącej, że odwołująca się przebywała za granicą nie po to, by być daleko od męża, ale po to, by cała rodzina miała lepsze warunki życiowe, a zatem wyjazd zagranicę nie spowodował ustania wspólności małżeńskiej.

Sąd Apelacyjny w [...], postanowieniem z 3 lipca 2018 r., odrzucił skargę o wznowienie postępowania.

Sąd podkreślił, że K. Z. jako podstawę wznowienia wskazała art. 403 § 2 k.p.c., który przewiduje wznowienie postępowania w razie wykrycia takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu. Wykryte okoliczności faktyczne, aby mogły stanowić podstawę wznowienia określoną w art. 403 § 2 k.p.c., muszą dotyczyć przedmiotu sporu, o którym sąd rozstrzygnął w prawomocnie zakończonym postępowaniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2018 r., II CZ 92/17, LEX nr 2455717), muszą zatem dotyczyć okoliczności faktycznych tworzących tak rozumianą podstawę faktyczną wyroku. W sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z 25 marca 2014 r. podstawę faktyczną rozstrzygnięcia stanowił brak istnienia w dacie śmierci męża skarżącej W. Z. (w dniu 29 sierpnia 2012 r.) wspólności małżeńskiej, stanowiącej przesłankę przyznania żadanego świadczenia. Sąd Apelacyjny w postępowaniu, którego wznowienia domagała się skarżąca, ustalił, akceptując ustalenia Sądu Okręgowego, że między małżonkami zostały całkowicie zniweczone więzi małżeńskie, rozkład pożycia został zapoczątkowany długotrwałym pobytem

skarżącej w USA, a decyzja o definitywnym rozstaniu małżonków została podjęta w styczniu 1999 r., kiedy po powrocie skarżącej do Polski małżonkowie zamieszkali osobno, małżeństwo od 12 stycznia 1999 r. trwało jedynie formalnie, z akt sprawy sądowej o ustalenie rozdzielności majątkowej małżeńskiej wynikało, że oboje małżonkowie byli zgodni, że nastąpił między nimi zupełny i trwały rozkład pożycia. Obecnie skarżąca, przedkładając dokumenty w postaci listów i dowodów nadania paczek, które wysyłała do Polski w trakcie swego pobytu w USA, zmierza do podważenia tych ustaleń Sądu, chcąc wykazać, że przebywając w USA utrzymywała więź z dziećmi i mężem. Jednak wbrew intencjom skarżącej, zaoferowane obecnie nowe dowody nie mogą prowadzić do podważenia ustaleń mających znaczenie dla rozstrzygnięcia prawomocnie zakończonej sprawy. Sąd przyjął bowiem, że ustanie wspólności małżeńskiej miało miejsce w styczniu 1999 r. (czyli w dacie ustalonej w sprawie III RC [...]), na podstawie zgodnego twierdzenia małżonków), zatem po powrocie skarżącej z USA, oraz że wspólność ta ponownie nie została zawiązana w ciągu następnych 12 lat do daty śmierci męża skarżącej. W istocie tylko ten okres (po 1999 r. do 2012 r.) miał istotne znaczenie dla ustalenia prawa do świadczenia, skoro warunkiem przyznania renty rodzinnej jest istnienie między małżonkami wspólności małżeńskiej do dnia śmierci jednego z nich (art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), natomiast przedłożone dowody w żaden sposób nie odnoszą się do tego okresu.

Sąd Apelacyjny uznał zatem, że okoliczności podniesione w skardze o wznowienie postępowania i powołane w niej dowody nie mogłyby mieć wpływu na wynik sprawy zakończonej wyrokiem z 25 marca 2014 r. Nie stanowią zatem podstawy wznowienia, o jakiej mowa w art. 403 § 2 k.p.c.

Skarżąca, reprezentowana przez pełnomocnika z urzędu, wniosła zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...] z 3 lipca 2018 r. o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, zarzucając naruszenie art. 403 § 2 k.p.c., polegające na jego błędnej wykładni oraz nieprawidłowym zastosowaniu, przez przyjęcie, że nowe okoliczności i dowody przedstawione przez skarżącą są pozbawione znaczenia dla oceny merytorycznej żądania, skoro dotyczą okresu sprzed ustania wspólności małżeńskiej, podczas gdy stosownie do brzmienia art. 70 ust. 3 ustawy

o emeryturach i rentach z FUS należy w tym zakresie rozpatrywać cały okres występowania owej więzi, co prowadzi do przekonania, że dowody nadań listów oraz paczek, przedłożone przez skarżącą, są relewantne dla rozstrzygnięcia o materialnoprawnych podstawach jej wniosku, a co za tym idzie – stanowią nowe fakty (dowody) w rozumieniu art. 403 § 2 k.p.c. W tym stanie rzeczy skarżąca wniosła o uchylenie zakwestionowanego postanowienia w całości. Pełnomocnik skarżącej wniósł o ponadto o zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów pomocy prawnej, udzielonej z urzędu, które nie zostały pokryte w żadnej części.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie okazało się nieuzasadnione i z tej przyczyny zostało oddalone.

Z opisu przyczyn wniesienia skargi o wznowienie postępowania wynikało, że skarżąca oparła ją na podstawie z art. 403 § 2 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, można żądać wznowienia w razie późniejszego wykrycia prawomocnego wyroku, dotyczącego tego samego stosunku prawnego, albo wykrycia takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu.

W uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sąd Apelacyjny szczegółowo zreferował stan sprawy rozstrzygniętej zaskarżonym prawomocnym wyrokiem tego Sądu z 25 marca 2014 r. Zaznaczył, że między skarżącą a jej zmarłym mężem doszło z dniem 12 stycznia 1999 r. do zniesienia wspólności majątkowej małżeńskiej z mocy wyroku sądu. W postępowaniu o zniesienie wspólności majątkowej małżeńskiej obydwój małżonkowie zgodnie zeznali o ustaniu tej wspólności. Następnie małżonkowie nabyli osobne mieszkania (z majątków odrębnych), przez kilkanaście lat zamieszkiwali osobno, prowadząc odrębne gospodarstwa domowe. Nie rozwiedli się jednak, chociaż skarżąca przejawiała taką wolę, ponieważ nie zgodził się na rozwód jej mąż, twierdząc, że jest za stary na rozwód i że rozwód nie jest mu do niczego potrzebny. Mimo braku orzeczenia rozwodu, małżonkowie żyli w faktycznej separacji.

W celu wykazania przesłanek do nabycia renty rodzinnej po zmarłym mężu, skarżąca powołała w skardze o wznowienie postępowania dokumenty świadczące

o wysyłaniu paczek i listów ze Stanów Zjednoczonych na przełomie lat 80-tych i 90-tych, czyli z okresu sprzed zniesienia wspólności małżeńskiej majątkowej, decyzji o osobnym zamieszkaniu (w różnych odległych miejscowościach) i prowadzeniu odrębnych gospodarstw domowych. Nowe fakty i dowody nie dotyczyły zatem ostatnich kilkunastu lat życia zmarłego męża skarżącej, lecz okresu znacznie wcześniejszego.

Należy w związku z tym przypomnieć, że w ramach skargi o wznowienie postępowania wykryte okoliczności faktyczne lub środki dowodowe muszą być tego rodzaju, aby mogły mieć wpływ na wynik sprawy. Przepis art. 403 § 2 k.p.c. w tym zakresie daje wyraz konieczności istnienia związku przyczynowego między rozstrzygnięciem a wykrytymi okolicznościami faktycznymi lub środkami dowodowymi. Musi chodzić o takie okoliczności faktyczne lub środki dowodowe, które w przypadku ich uwzględnienia w prawomocnie zakończonym postępowaniu mogłyby doprowadzić do innego rozstrzygnięcia sprawy, w szczególności dlatego, że poczynione wcześniej w sprawie ustalenia faktyczne okazałyby się wadliwe lub mogłyby być dokonane dalsze ustalenia faktyczne, podważające dotychczasowy wynik sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 kwietnia 1973 r., II CR 104/73, OSNCP 1974, nr 2, poz. 29; postanowienie Sądu Najwyższego z 7 listopada 1973 r., I CO 5/73, Biul. SN 1974, nr 2, s. 24; postanowienie Sądu Najwyższego z 24 maja 1982 r., II CO 1/82, OSPiKA 1984, z. 2, poz. 27 z glosą W. Stojanowskiej; wyrok Sądu Najwyższego z 11 stycznia 2001 r., I PKN 703/00, OSNAPIUS 2002, nr 18, poz. 431; wyrok Sądu Najwyższego z 14 października 2011 r., III CSK 273/10, LEX nr 1102867).

Przedstawione przez skarżącą dowody (listy i dowody nadania paczek z czasu jej pobytu w Stanach Zjednoczonych) mają świadczyć – w jej intencji – o istnieniu wspólności małżeńskiej między nią a zmarłym mężem. Nie może jednak umknąć uwadze, że wszystkie powołane przez skarżącą okoliczności miały miejsce przed ustaniem wspólności majątkowej między małżonkami i rozdzieleniem ich gospodarstw domowych. Obejmują zatem okres, którego nie dotyczyła ocena Sądu Apelacyjnego dokonana w prawomocnie zakończonym postępowaniu, że w chwili śmierci męża skarżącej między formalnie pozostającymi w związku małżeńskim małżonkami nie istniała wspólność małżeńska, która ustała w 1999 r. już po

powrocie skarżącej z USA.

Należy także przypomnieć, że przy ocenie prawa do renty rodzinnej inne więzi łączące małżonków – poza więzami natury finansowej – mają znaczenie drugorzędne. Uzyskanie przez wdowę prawa do renty rodzinnej nie jest uzależnione od wypełniania przez nią niektórych obowiązków małżeńskich (np. odwiedzania chorego męża w szpitalu, spędzania razem świąt ze wspólnymi dziećmi, urządzenia pochówku i pogrzebu), a nawet nie od pozostawania przez nią we wspólności małżeńskiej w jakimkolwiek innym aspekcie niż posiadanie tytułu do uzyskiwania świadczeń alimentacyjnych. Prowadzi to do wniosku, że we wspólności małżeńskiej pozostaje wdowa, która – mimo rozkładu pożycia – czerpie środki utrzymania z zasobów męża, gdyż zerwanie tej wspólności na skutek zgonu męża konstruuje warunek prawa do świadczenia należnego z tytułu utraty żywiciela (por. wyrok Sądu Najwyższego z 28 kwietnia 1964 r., III PU 3/64, OSNCP 1965 nr 1, poz. 17, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 26 października 2006 r., III UZP 3/06, OSNP 2007, nr 9-10, poz. 138). W chwili śmierci W. Z. jego żona K. Z. nie pozostawała z nim we wspólności majątkowej (ta została zniesiona wyrokiem sądu w 1999 r.), nie prowadziła wraz z nim wspólnego gospodarstwa domowego, mieszkała osobno w innym mieście, nie miała również ustalonych alimentów ze strony męża (wyrokiem sądu, ugodą sądową lub pozasądową, dobrowolnym porozumieniem małżonków), W. Z. jedynie okazjonalnie pomagał finansowo skarżącej. Przytoczone w skardze o wznowienie postępowania nowe fakty (z lat 80-tych i 90-tych) nie mogą wpłynąć na zmianę przedstawionych ustaleń faktycznych, zasadniczych dla zastosowania art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Świadczą one o relacjach małżeńskich na przełomie lat 80-tych i 90-tych, które następnie uległy istotnej zmianie, na którą słusznie zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny, odrzucając skargę o wznowienie postępowania.

W rozpoznawanej sprawie możliwe było zatem przyjęcie, że skarga o wznowienie postępowania została tylko pozornie oparta na podstawie z art. 403 § 2 k.p.c. Nie doszło bowiem do późniejszego wykrycia przez skarżącą takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, z których nie mogła skorzystać w poprzednim prawomocnie zakończonym postępowaniu, a które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy.

Zaskarżone postanowienie o odrzuceniu skargi nie narusza więc art. 403 § 2 k.p.c. W przywołanych okolicznościach, wobec nieoparcia skargi o wznowienie postępowania na ustawowej podstawie (pozornym jedynie oparciu jej na ustawowej podstawie), możliwe było jej odrzucenie z mocy art. 410 § 1 k.p.c.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁴ k.p.c.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącej z urzędu Sąd Najwyższy orzekł na podstawie § 16 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. poz. 1714 ze zm.).